Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 4 (12094) | 1983 чылдың январь 6, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 кеп.

ОН БИРГИ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ИЙИГИ ЧЫЛЫНДА КҮШАЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИ НЕРИДЭЭШ РСФСРНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ВЦСПС-ТИҢ ШИЛЧИИР КЫЗЫЛ ТУГУ-БИЛЕ ТЫВА АССР ШАҢНАТКАН. ОНУ ДҮҮН ҚЫЗЫЛГА БОЛГАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛГА ТЫВЫСКАН.

ШАҢНАЛ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРНИ СОРУК КИИРГЕН

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун Тыва АССР-ге тывысканы

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун Ленин база Улустарның Найыралы орденнериг Тыва АССР-ге тыпсырыңга тураскаатканы республиканың улус ажыл-агыйының мурнакчыларының хуралы дүүн хөгжүм-шиин театрынга болуп эрткен. Ол шаңналды республика ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга тураскаатканы Бүгү-россияның социалистиг чарыжынга бедик көргүзүгээрэ, экономиктиг болгаш социал хөгжүдениң Күрүне планын чедиишкиниг күүседкени дээш чедип алган.

Республиканың болгаш Кызыл хоорайның партия, совет, профсөвээл, комсомол органнарының, министерстволарының, ведомстволарының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, совхозтарның удуртукчуларының, улус ажыл-агыйының мурнакчылары, хөйниитэ организацияларының төлөөлекчилери хуралга кириишкеш.

СЭКП ТК-ның кежигүнүүге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хуралды ажыткан.

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын хуралдың хүндүлүг президиумунга ооң киржикчилери улуг бедик чөдүрүүшкүн-биле оңгаан.

РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри В. К. Успенский улус ажыл-агыйының мурнакчыларының хуралынга чүве чугаалаан. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун республиканың удуртукчуларынга болгаш ажылчы чоннарның төлөөлекчилеринге В. К. Успенский байырлыг байдалга тывыскан.

№ 48 тудуг эргелелинде штукатуржулар бригадазының бригадири Е. С. Бизяева, Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу Ч. Ш. Салчак, № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы С. К. Аг-оол, МАР-ның Иркутскиде чиңгине консулу О. Цэвэгдорж, улус депутаттарының Хакас облкүүскомунуң аргазының бирги оралакчызы Г. А. Вяткин хуралга санал бергеннер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар улус ажыл-агыйының мурнакчыларының хуралынга чүве чугаалаан.

Тыва АССР-ниң ажылы чоннарының 1983 чылда социалистиг хүлээлгелерин хуралга чугаалажып көргөн болгаш хүлээп алган.

ЧУРУКТА: шилчиир Кызыл тукту тыпсып турган үезинде.

— Советтер чурту чыл келген тудум-на быжыгып, ооң бүдүрүкчү күштери өзүп, ажылчы чоннарының материалдыг чаагай чоруу бедип эртем болгаш культуразы чүктелип турар—деп, РСФСРниң чурт үлетпүрүнүң министри В. К. Успенский чугаалаан.

— Совет республикаларның кады ажылдажылгазы, бо-боттарынга дузалажылгазы амыдыралдың социалистиг девириниң кол үндезини болгаш нормазы болуу берген. Чигзе аай сырый эвилелдиң ачызында эвилелдешкен, автономнуг республикаларның болгашнынга бүгү чурттуң социал-экономиктиг хөгжүдезиңаңкыпчын турарын совет ижилер бодунуң хүн бүр дуржулгазындан бүзүреп көрүп турар. Ооң чижээн РСФСРниң составында кирип турар деп эргелиг 16 автономнуг республикаларның бөөзи Тыва АССР-ден көрүп болур.

1945 чылга дениээргелериниң республиканың девискээринде бүдүрүп турар продукциязының ниити хемчээли колдуунда 62 катап улгаткан. Тывага бүргеп үлетпүр продукциязын Совет Эвилелиниң дыка хойэкономиктиг районнары ап турар.

Ленинчи партияны удуртулгазы-биле бистиң чуртувуска улуг социал-экономиктиг сорулгалар чедиишкиниг шиитпирлеттингенин ол кезүү-биле херечилеп турардыр. Оон аңгыда бүгүнүңцилар болгаш бичө улуспар деңаргени чедип алган, турнунда дарладың чораан үстарның экономика болга культура талазы-биле хоюдашгай чоруу долузу-биле узаттынган, үндезин чаарылгалар болган.

Республиканың үлетүр бүдүрүлгелери планны онаалдаларын чедиишкиниг күүседкен. Көдээ ажылгыйның ажыл-ишчилери күрүеге эът, сүт, дүк болгаш оскеда продуктуларны садарып ажыр боттандырган. Ол ышкаш улус ажыл-агыйының оскеда адырлары бай эвес ажылдааның В. К. Успенский демделээн.

Бо бүгү болза социалистиг Ада-чурттуң алдарлу юбилейниге эң эки белеболган.

Областың партия организациязының удуртугазы-биле Совет Тываның ажылчы чоннары ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштыг калбарткан, ооң үезинде экономика болгаш культура тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чөп алган. Ынчангаш Бүгүроссияның социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп үнүп, РСФСРниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Россия Федерациязының чазааның болгаш ВЦСПС-тиң мурнудан бүгү Тываның ажылчы чоннарынга бедик шаңнал дээш ийиг байыр чедирип, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин күүседир тургузукчу, чогаадыкчы ажыл-ишке улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун ол күүзеп.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПСтиң шилчиир Кызыл тугун В. К. Успенский республиканың удуртукчуларынга болгаш ажылчы чоннарның төлөөлекчилеринге тыпсып берген.

№ 48 тудуг эргелелинде штукатуржулар бригадазының бригадири Е. С. Бизяевага сос берген. Эргелелдиң тудугжулары ССРЭ-ниң 60 чылынга толептиг үжуражыр дээш талыпчы ажылдап келгенинниң түңнелинде чамдык эки көргүзүглерни чедип ап, республиканың ниити чедиишкиннериниг боттарының толептиг үлүүн киргенин ол демдеглээп, чамдык санарны адаап. 1983 чылда эргелелдиң болгаш бригаденың ажыл-ишчилери ажыглалга кирер объектилерни хуусаазында дужаар, ажылдың шыпарын экижидер хүлээлгелерни алгаш, ону күүседир дээш кызымак ажылдап турарын айыткан.

— Тыва АССР-ге РСФСРниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун тыпсып турарыг улуг өөрүшкүлүг болуушкун-дур — деп, Бай-Тайгада «Мурнакчы» совхозтуң хойжузу Ч. Ш. Салчак саналынга чугаалаан.— Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери юбилейлиг чылда эки ажылдаан, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп үнгеш, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПСтиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш шаам-биле ажылдап келдим. Көргүзүглер багай эвес болган. 1983 чылда төрүүр чүс баш хойдан 100 хураганны менди остүрерим, бир баштан-на 2,3 кг дүктү кыргын алырын хүлээндим. Көдээнин ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты бо чылын улам калбарлырын ол чугулалап көргеп.

Индирде — № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы С. К. Аг-оол. Коллективтиң юбилейлиг чылда канчаар ажылдаанын чыылганнарга ол дыңнаткан. Бүдүрүлгеде 24 бригаденың сези планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен. 113 чолаачы 1983 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар. Боду бо чылдың марттың даалгазын күүседип киришкен. Чолаачылар техниканы, кывар-чаар материалдарны камнаарынче улуг кичээнгейни салып турар, эрткен чылын коллектив 25 тонна кывар-чаар материалдарны, 20 комплект автодугуину камнап алган. Чедиишкиннер-биле чергелештир транспорт ажылында четпеттерге ол доктаап, ону экижидер талазы-биле чүнү кылырын чугаалаан.

Улус депутаттарының Хакас облкүүскомунуң даргазының бирги оралакчызы Г. А. Вяткин чүве чугаалаан, ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарышка чедип алган чедиишкиннери дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун республиканың адресинге соглээн чылыг сөстери, эки сүмелери болгаш күзээшкиннерни дээш РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри Виктор Константинович Успенскийге өөрүн четтиргенин чылганнарының мурнудан ол илергейлээп, Тываның коммунистери, ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, 1983 чылдың болгаш ниитиң беш чылдың планнарын чедиишкиниг күүседир дээш бүгү күжүн салыр дээрээн СЭКП ТК-га, Совет чазакка бүзүреткен.

Бистиң республика 1982 чылда бодунуң хөгжүлдезинде база бир бурунгаар чугула базымны кылган. Бо чыл биске кончуг харысалгалыг болгаш нарын болган. Улус ажыл-агыйының чамдык адырларынга күш-ажыл болгаш материалдыг курлавырларының чедишпези, транспорт айтырыглары-биле, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары-биле холбашкан хожудаашкыннарны база бергедээшкиннерни ажып эрткен, экономиканы, культураны хөгжүдер, планныг онаалдаларны, хүлээлгелерни күүседир сорулгалыг турган. Салдынган сорулгаларның коллуун күүседип шыдаан бис.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПСтиң шилчиир Кызыл тугуун республикага тывысканы 1983 чылда улам чедиишкиниг ажыладарын хүлээндирип турарын ол чугаалаан. Республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинде тодаргай чедиишкиннер бар-даа болза, шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер ам-даа эвээш эвес. Бисте дыка хөй үлетпүр бүдүрүлгелер, тудуг, транспорт, харылаа организациялары, совхозтар болгаш оске-даа агроүлетпүр комплекизинин бүдүрүлгелери хожудан турар.

СЭКП обкомунуң VIII пленумунга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшиниң илеткелинде, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң алдыгы сессиязынга бадылаан 1983 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезиниң Күрүне планында СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле республиканың улус ажыл-агыйының адырларын хөгжүдериниң айтырыгларын болгаш ажылчы чоннарның кол сорулгаларын тодаргай айыткан.

Салдынган сорулгаларны күүседирге эртемнин чедиишкиннерни болгаш мурнакчы дружулганы бүдүрүлгеге иептередиринче, күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыдарынче, ооң бүдүрүкчүдүүн бедидеринче күш-ажылчы коллективтерин күжениишкиннерин мөөнүзэриниң чугулазын Ч.-Д. Б. Ондар чугаазынга онзалап демделээн. Продукциянын шынарын улам ыыап экижидер талазы-биле комплекстиг хемчегерни боттандырар. Шынарың дээди категориязының продукциязын бүдүрерин көвүдедир, продукциянын болгаш кылыгларның 66 чаз хевирин бүдүрүп үндүрер, ооң иштинде улустуң хереглел барааларының 50 хевирин шингээдип алыр.

Кызылдың болгаш районнарның совет, ажыл-агый органнары, тудуг организациялары-ның удуртукчулары капитал тудугда четпестерни чайладыр, тудугларның тудуг материалдары-биле хандырылгазын экижидер талазы-биле эргежок чугула тодаргай хемчегерни алыр. Дооспаан тудугларның хемчээлинге 1982 чылдың деннелинден 15 хуу кызырар, 1983 чылда республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүдезиниң планында көрдүнген бүдүрүлге күчүлерин, чурттагга болгаш культура, чырыдыышкын, эмнелге албан черлериниң объектилерин айыткан хуусаазында ажыглалга киирерин хандырар.

Республиканың көдээ ажылагыйы амгы үеде нарын болгаш харысалгалыг сорулгаларны шиитпирлеп турар. Аъшчем программазының онаалдаларынга дүүшүүр күрүнеге садар көдээ ажыл-агый продукцуларының хемчээли мындыг болур: тараа — 30 мун тонна, ногаалар — 1 мун тонна, эът — 24 мун тонна, сүт — 28 мун тонна, дагаа чуургазы — 17 миллион бөрбак, дүк — 2825 тонна. Бо планнарны күүседири мал кыштаглаашкынын канчаар эрттиргенивистен дыка хамаажыр. Кышкы үеде мал ажылынын продукцуларын бүдүрерин көвүдедир, ооң ишпинарын экижидер, малдың чаш төлүн бүрүн камгалаар, сүт саалдазының болгаш немелде деңзиниң өзүлдезин чедип алыр дээш бүгү чүүлдерни кылыры партия, совет, көдээ ажылагый органнарындан, көдээнин бүгү коммунистеринден, совхозтарның ажыл-ишчилеринден болгаш агроүлетпүр комплекизининиң оске-даа бүдүрүлгелериниң негеттинин турар. Ону чедип алырда күш-ажылды организастаарын, малдың ажаалда, чемгерилгезин экижидер, мал чемперин камналгалыг болгаш ажыктыг чаргыдаар, фермаларда машиналарның, механизмнериниң болгаш мал чемнери белеткээр — кезээнин үүктел чок ажылдаарын хандырар, хойжудан директорга чедир бүгү ажылдакчыларның харысалгазын бедидер.

Мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбарлыр дугайында доктаалды СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК чоокта чаа хүлээп алган. Бо айтырыг талазы-биле доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүдели, профоблчөвүлел, ВЛКСМ обкому база хүлээп алган болгаш чарыштыг негелделерин, шаңнал-мактаарының хемчегерин бадылаан. Ынчангаш чарышка көдээнин ишчилерин шуптузуп хаара тудар ажылды чорудар ужурлуг бис.

Республиканың совхозтары тарааны, мал чемнерин болгаш чер ажылының оске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедириниң бүгү аргалары оларда бар. Тракторларның, комбайнарның болгаш оскеда көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин дүргедедир, шөлдерже хөй органиктиг чемиичидилгени соортур, совхозтарны үрезиниер, минералдыг чемиичидилгелер, хоран-химикаттар-биле хандырар, часкы ховуажылдарынга белеткел айтырыгларын ам шиитпирлээр. Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлээринге республиканың болгаш районнарның агроүлетпүр каттыжышкыннары, оларның чөвүлелдерга улуг рольду ойнаар ужурлуг.

1983 чылда улус ажыл-агыйының чүүктерин соортурүпүп, автомобиль, агаар болгаш хем транспорту-биле пассажирлер аргыптырарының хемчээлин көвүдедирин уламчылаар. Бүгү транспорттуң шын, үзүктелиишкин чок ажылдаарын чедип алыр, ажыктыг болган озал-ондак чок ажылдаарын хандырар.

Республиканың чурттакчы чоңуңун амыдыралының чаагай чоруун бедидер калбак программа бо чылын ажылдан кылдынган. 118,1 мун дорбелчин метр чурттагга шөлүн ажыглалга киирер. Үүрмектен садар бараанның саарылгазының хемчээли 3,6 хуу өзер. Долгандыр турар бойдусту камгалаарын күштелдирер, бойдус курлавырларын ажыктыг ажыглаарын хандырарын Ч.-Д. Б. Ондар чугаалаан.

Республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый органнары салдынган сорулгаларның чугулаашын билип, эрткен чылдың түңнелдерин шүүмүлекчи ёзу-биле үнелеп көргеш, чылдың башпайгы хүн-

(Уланчызы 2-ги арыпда).

ВАРШАВА КЕРЭЭЗИНИҢ КИРЖИКЧИЛЕРИ КҮРҮНЕЛЕРНИҢ ПОЛИТИКТИГ КОНСУЛЬТАТИВТИГ КОМИТЕДИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң эвилелиниң чөвүлел хуралы январь 4-те Прагада эгелээн.

Чөвүлел хуралда киржип туралар:

Болгария Улус Республикадан — БКП ТК-ның Чиңгине секретары, БУР-ның Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, делегациянын баштыңы; БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Филипов, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, улусчу камгалал министри Д. Джуров, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, даштыкы хереқтер министри П. Младенов, БКП ТК-ның секретары Д. Станишев;

Венгрия Улус Республикадан — ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, делегациянын баштыңы; ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар, ВСАП ТК-ның секретары П. Варкони, ВСАП ТК-ның кежигүнү, камгалал министри Л. Шинеге, ВСАП ТК-ның кежигүнү, даштыкы хереқтер министри Ф. Пуйа;

Герман Демократтыг Республикадан — ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, делегациянын баштыңы; ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Г. Аксен, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, национал камгалал министри Г. Гофман, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Г. Миттаг, ГСЧП ТК-ның кежигүнү, даштыкы хереқтер министри О. Фишер;

Польша Улус Республикадан — ПКАП ТК-ның Бирги секретары, ПУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельский, делегациянын баштыңы; ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары Ю. Чярек, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, даштыкы хереқтер министри С. Ольшовский, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, национал камгалал министриниң ораалкчызы, Польша шеринниң Кол штабының начальныгы Ф. Сивицкий;

Румыния Социалистиг Республикадан — РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушеску, делегациянын баштыңы; РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнү, чазактың Премьер-Министри К. Дэскэлеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, секретары М. Добреску, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, даштыкы хереқтер министри Ш. Андрей, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, национал камгалал министри К. Олтяну;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелинден — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Ю. В. Андропов, делегациянын баштыңы; СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереқтер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков;

Чехословакия Социалистиг Республикадан — ЧКП ТКның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, делегациянын баштыңы; ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, чазактың Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, секретары В. Биляк, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, секретары М. Якеш, ЧКП ТК-ның кежигүнү, даштыкы хереқтер министри Б. Хнеупек, ЧКП ТК-ның кежигүнү, национал камгалал министри М. Дзур.

Чөвүлел хуралды эң Г. Гусак ажыктап болгаш ажылуңма чурттарның делегацияларынга чүректиң ханызындан пат байырны чедирген.

Леонид Ильич Брежневтиң тураскаалының минутала сактыышкын ёзулалын чөвүлел хуралдың киржикчилери кылган.

Польша Улус Республикаының делегациязының баштыңы эң В. Ярузельский даргаладаны-биле баштайгы хурал болуп эрткен. Румыния Социалистиг Республиканың делегациязының баштыны эң Н. Чаушеску ийиги хуралга даргалаан.

Ядролуг дайынның айылын болдурбас дээш демнеелдин, делегеңнин дүшкүүлүг чоруун чамыралдырарының чорудулгазын хевээр арттыры, камгалаарының болгаш бызыглаарының, Европага айыыл чок чорукту бызыглаарының болгаш кады ажылдажылганы калбартырының эң чугула айтырыгларын чөвүлел хуралда чугаалажып көрүп турар.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң Чиңгине секретарының хүлээлгелерин ЧССР-ниң даштыкы хереқтер министриниң ораалкчызы Л. Спачил амгы чөвүлел хуралда күүседип турар.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Партия-совет ажылдакчыларга, Совет-моол найырал шиитпирлелиниң активчилериниге Моол Арат Республиканың чазак шаңналдарын дүүн обкомунга тывыскан. Ак-дуңма найыралды, моол болган совет улустуң кады ажылдажылгазын хөгжүдерииге болгаш бызыглаарынга киирген ачы-хавыязы дээш МАР-ның «Найырал» медаль-биле СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак, Мөңгүн-Тайга районда ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң директору С. С.-Б. Очур шаңнаткандар. МАР-ның «Улусчу революциязының 60 чылы» медаль-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шөйгу, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң хереқтер эргелекчизи Б. Н. Диига, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи А. К. Кайзай, партия Өвүр райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак, республиканың кадык-камгалал министри Н. В. Сизых, Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаарының бүгү-россия шиитпирлелиниң тыва салбырының харысалгалыг секретары Т. Ч. Норбу, республика типографиязының директору И. М. Кара-оол олар шаңнатканнар.

Шаңналдарны МАР-ның Иркутскиде чиңгине консулу эң Очурийн Цэвэгдорж тывыскан. Шаңналдарны тыпсып турда МАР-ның чиңгине консулунуң атташези эш Цагаанхуугийин Багмид турган.

Шаңнатканнарның өмүнээзинден эштер Г. Ч. Ширшин, Н. В. Сизых олар бедик шаңнал дээш өөрүп четтиргенин МАРН ТК-га, МАР-ның чазанга илеретпишаан, совет болгаш моол улустарның найыралын улам ынай бызыглаарынга, бүгү талалыг кады ажылдажылганы калбартырынга болгаш хаңыладырынга республиканың партия-совет органнары, хөй-ниити организациялары моон соңгаар-даа салыышкынын киирер дээрзин демделээннер.

ШАҢНАЛ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРНИ СОРУК КИИРГЕН

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында). Чөптөн эгелеп, чогаадыкчы өзүү-биле ажылдап, улус ажыл-агыйының адыр бүрүзүн сайзыradыр хемчеглерни бүгү тала-биле деткивишаан, бүдүрүлгенің участок, эргелеп башкарылганың бүгү адырлар бүрүзүнге күрүнелиг, күш-ажылдың база күүселде сагылга-чурумун быжыглаары, күш-ажылды организастаарын бедидип, хүлээп алган шиитпирлериң күүселдезин күштелдирери эргежок чугула.

ЧУРУКТА: шилчиир Кызыл тукту тыпсып турда.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелеринде, тудуг организацияларында, амыдырал хандырылгазында ажыл шагының чидирии кадрларның ажылдан үүн-кирери оожум кылырлып турар, күш-ажылды механизастаар, хөл-биле кылыр ажылды эвээжедиришче чогуур кичээнгей салдынмайн келген. Чижээ, 1982 чылда үлетпүрде ажылдап турар бир кижиге онаштыр 4,4 кижи-хүнүн чидирген, тудугда—2,7 кижи-хүнү болган. Ол дээрге улуг чидириг-дир. Ынчангаш күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге ажыл шагы үзер чорук-биле шиитпирлиг демисежип, ажылды организастаарын, сагылга-чурумну экижидип, даанган ажыл-херек дээш кижи бүрүзүнүң бот-харысалгазын бедидери негеттинип турар. Амгы үеде материалдыг курлавырларны шуптузуп ажыктыг, камналгалыг ажыглаар дээш демиселче ажылчы чоннуң мобилизастаары улус депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазында чугула угланышкынарының бирээзи болу бергенин Ч-Д. Б. Ондар айытkан.

Партия, совет, ажыл-агый удуртукчуларының сорулгалары болза, Советтиг Тываның 40 чылын төлептиг үткүүр дээш, беш чылдың үшкү чылының планнарый доодур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштың калбартып, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң планның онаалдаларын ыяап-ла күүседкен турарын чедип алыры болур. Ажылчы чоннуң чурталга тудуун, садыг база коммунал амыдырал хандырылганы, кадык камгалалың, культура база улус өөредилгезин экижидер дугайында негеледерже кичээнгейин салыры чугула. Бо-ла бүгүден совет кижилериң чаагай чоруу, сеткил-сагыш байлаа хамаарыжыр.

Бо хүралда кожавыс Хакас автономнуг областың төлөөлекчилери киржип турар. Бистин республика Хакасния-биле чаржын турарын билир болгай силер. Чарыштың түнелиин үндүрүп тура, чамдык чедишкинчер-биле чергелештир мал продукциязы база кодээ ажыл-агыйның кол культураларының дужудун алыр, улус ажыл-агыйының чамдык адырларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле кожавыстан өлөөн хөжудан турар бис. Ынчангаш Хакас автономнуг областың мурнакчы дружулгазын өөренип, бүдүрүлгеге шиитпирлиг, хөжудаашкынны чайладыр хемчеглерни боттандырар ужурлуг бис.

Ч-Д. Б. Ондар чугаазының түнелиинде 1982 чылда Тыва АССР-ниң ажыл-ишчилериниң ажылын бедии-биле үнелеп көргенин дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге болгаш ВЦСПС-ке өөрүн четтиргенин база катап илергейлээш, Тываның ажылчы чоннары 1983 чылдың болгашнынтн беш чылдың планнарын чедишкинниг күүседир дээш бүгү күжүн мееңнээр, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга боттарының төлептиг үлүүн киирер дээрзин СЭКП ТК-га, Совет чазакка бүзүреткен.

СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хүралдың түнелиинде республиканың кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин 1982 чылда чемпионнарынга, «1982 чылда профессия талазы-биле тергиинии» деп атты алганнарга изиг байырны чедирип, оларның ажыл-ижинге чедишкинчерни күүзээн. Ол ышкаш республиканга түкту тывыскан РСФСР-ниң чурт үлетпүрүнүң министри В. К. Успенскийге, МАР-ның Иркутскиде чигипе консулу О. Цэвэгдоржка, Хакас облүүскомунуң даргазының бирги оралакчызы Г. А. Виткинге Тываның ажылчы чоннарынга чылыг күзээшкиннери дээш өөрүн четтиргенин илереткен.

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ БАШТАЙГЫ ХУРАЛЫ

Дүүн Кызылга Тыва агроүлетпүр каттыжышкынының республика чөвүлелиниң баштайгы организастыг хуралы болган. Хуралдың ажылын чөвүлелдиң даргазы, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы **М. Е. Абрамов** удуртуп эртиргеи.

Агроүлетпүр каттыжышкынының республика чөвүлелиң бодунуң хуралынга агроүлетпүр каттыжышкынының чөвүлелиниң составын тургускан болгаш чөвүлелдиң президиумун сонгаан. Президиумнуң даргазы **М. Е. Абрамов**, ооң оралакчызынга Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агый министри **И. Г. Лавриненко** болган.

Чөвүлел «Тыва агроүлетпүр каттыжышкынының хүнүнүң дүрүмүү чугаалажып көргеи.

Агроүлетпүр каттыжышкынының республика чөвүлелиниң хуралынга СЭКП обкомунуң ийиги секретары **П. И. Кравченко** каттыжышкынның болгаи ооң чөвүлелиниң сорулгалары СЭКП ТК-ның май болгаи ноябрь (1982 ч.) Пленумнарыгын айтышкынынарынга дүүштүр салынган дээрзин онзалап демдеглээн. Каттыжышкынның кежигүннери кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, продуктуларны хереглекчилерге чедирер дээш күжүн кадар, демниг ажылдаар дээрзин ол чугаалаан. А ол дээрге коллектив бүрүзүнге бүгү ажыллы дашгыг организастаанындан чедип алдынар.

П. И. Кравченко кадрлар-биле ажылды экижидерин чугулаан айытkан. Ылангыя экономиктерниң ажылын бедик деңгеелге тургузарын, экономиктиг өөредилгени калбартырын, ол ажылга чүгле тускай эртемниглерни киирерин сүмелээн. Ол амгы чугула айтырыгларга — мал кыштаглаашкынынга, часкы хөвү ажылдарынга белеткелге база доктаагаи.

Экономиктиг өөредилге

АЖЫКТЫЫН, ТҮНЕЛДИИН ЧЕДИП АЛЫР

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин болгаш кижизидилгезин улам ыцай экижидер дугайында» доктаалы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң экономиктиг өөредилге талазы-биле салган сорулгаларын тодарадып, бо ажылды сайзырангайжыдарынга улуг идиг бергеи болгаш чер-черде партия организацияларынга бо доктаалдың күүселдезин чедип алыр дээш тодаргай ажылды чорудуп турар.

Өөредилгени шын организастаарының айтырыгларын багай эвес шиитпирлер турарының чижээн Барыын-Хемчик болгаш Каа-Хем районнарда экономиктиг өөредилгениң организакчыларының канчаар ажылдап турарынган көрүп болур. Экономиканың яазы-бүрүү айтырыгларын өөренирингге Каа-Хем районда бүдүрүлгеде ажылдап турарларын 63 хуузун, Барыын-Хемчикте 40 хуузун хаара тутkан.

Бо районнарда пропагандистерниң хөй кезии дээдэ болгаш тускай ортумак эртеминиг удуртукчулар база специалистер. Олар өөредилге чылының эгезинде баштайгы кичээлдерни организастыг эртиргеннер. Моон ап көөрге, өөредилгенің организастыг айтырыгларын — школалар-ны ой-шаанда четчелээрин, пропагандистерни шилип, баштайгы семинар кичээл эртиреринге, методиктиг чөвүлелдерниң ажылын эгелеп алырын кайы-даа районда багай эвес организастап турар.

Сайзырангай социализмниң амгы үе-чадазының негелдерииге дүүштүр экономиктиг өөредилге талазы-биле сорулгаларны чедип алыры дээш ажылдап турарывысты ап көөрге четпестер хөй. Өөредилгениң мурнунда турар кол сорулга — өөредилгенин ажыктыын бедидери болгаш ооң түнелдиин чедип алыры. Бо айтырыгны шиитпирлээринге четпес түүлдер түгле үстүнде ийи районда эвес, а чарыын ооң-даа өске районнарда бар.

Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларының удуртукчулары өөредилгени чугулага санап, ооң ажыктыын, түнелдиин чедип аар дээш кичээнгейин угландырып, ажыл-херекке боттарының киржип турар. «Хемчик», «Дон-Терезин», «Шекпээр», «Барлык» совхозтарда тускай эртемниглер өөредилгеже долузу-биле хаара тутkанган, совхоз директорлары — пропагандистер.

Бо пропагандистерниң дружулгазындан өөредилгенин ажыктыын, ооң түнелдиин чедип алыры-биле түңү кылып болурун көрээлп, «Хемчик» совхозтуң директору О. Д. Сарыглариның пропагандистеи турар школазында 42 дыннакчы бар. Тема бүрүзүн совхозтуң ажыл-амыдыралы-биле холбап, кичээл бүрүзүн солуп, ажыктыг эрттирип келген. Бо школа «ССРЭ-ниң Аът-чем программазы» деп курсту өөренип турар. Бир кичээлге чер ажыл-агыйының ажыктыын кандыг аргалар-биле бедидип бааруун чугаалажып көргеннер. Дараазында кичээлге өөренир теманы тапыштырып тургаш, камналга, хумагалыг чорук талазы-биле совхозта кылдыын турар ажылдар дугайын, анаа дыннакчыларның киржилгезин кандыгыл деп айтырыгларны көдүрген.

«Шекпээр» совхозтуң директору пропагандист М. Т. Кара-Сал кичээлдерге практиктиг онаалгаларны дыннакчыларга берип турар. Баштайгы бир кичээлге специалист бүрүзү хууда чогаадыкчы план кылып экжээр онаалга алган, а дынпакчы С. К. Ооржак ол планны канчаар тургузуп алганын дараазында кичээлге илеткээр. Ооң дараазында кичээлге дынпакчы Д. Сарыглар Бичетей суурунуң чурттакчы чонунуң культурлуг амызыралының деңгеелиниң бедээнии анализтеп көөр болган.

Амыдырал-биле холбаалыг, практиктиг онаалгаларлыг, дынпакчыларның идепкейин бедидип турар кичээлдерни Дон-Терезин совхозта пропагандист, совхоз директору С. Ш. Комбу база эртирип турар.

Кааа-Хем районда орук-сеңгелге тудуг участогунда экономиктиг школаның пропагандизи А. Д. Есипов кичээлдерге берген тема ёзугаар тус-тус дыңнакчы-биле беседелажылышкынны кылып турар. Ол болза эки, эптиг арга.

Политэкономиктиг өөредилгениң дээштинии, ооң ажылагый тургузуушкунунга ажыктыын чедип алыр дээш хөй янзы арга-методтарны ажыглап турар, ажылынга ээ-харысалгалының кошкатпайн турар пропагандистер республиканың районнарында бар.

Ынчалза-даа чамдык школаларда өөредилгени организастап турары куду, кичээлдериң утка-шынары чавыс, дыңнакчыларның бот-идепкейи кошкак чоруктар бар болуп артпышаан. Чижээ, Сарыг-Сеңгиң амыдырал-хандырылга комбинадының даарамылга цехинге эрткен бир кичээлди көрээл. Кичээлге СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 чыл) Пленумунуң материалдарын танышкын, анаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтуң чугаазын сайгарар турган. Херек кырында пропагандист белен эвес. Бир дыңнакчыга «солундан номчу» деп даалга берген. Шак дургузунда номнуп каан ол-ла. Мындыг кичээлдерниң херээ чүл? Дынпакты ооң чүү билип алганы?

Экономиктиг өөредилгенин ажыктыын, ооң дээштинии чедип алыр дизе, методиканың каш янзы аргаларын ажыглап тургаш, практиктиг болгаш ажык кичээлдерни удаадарал эрттирип, рефераттар бижидери чугула.

Пропагандистерниң, экономиктиг өөредилгенин организакчыларының мурнунда колла сорулга — өөредилгенин ажыктыын, ооң түнелдиин чедип ап, кичээлдерниң идейполитиктиг деңгеелин бедидери. Ынчангаш партия организацияларынга өөредилгеже сагыш салып, пропагандистерден негелдеңи күштелдирери чугула болуп турар.

Е. АЖИ.

Политиктиг чырыдыышкын бажыңының консультанты.

ЭРЕС-ШАЛЫП АЖЫЛДААШ...

Юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжынга Чөөн-Хемчик район тинилекчи болуп шылгараашк, СЭКП обкомунун, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобл-чөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң турасказл Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Мактал-шаңналга төлептиг болган районнуң ажыл-ишчилери СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң ССРЭ-ниң 60 чыл ооңга тураскаатkан каттыжыкан хуралынга СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Юрий Владимирович Андроповтуң илеткелин улуг сонуургал-биле таныжып, ында айытынган чүүлдерни бүрүү-биле детпип, юбилейлиг чылдың планныг даалгаларын долдур болгаш чедишкинниг күүседир дээш бедик ведүрлүүшкүнүүг ажылдаан.

Районнуң үлетпүр бүдүрүлге коллективтери эрткен чылын эрес-шалып ажыллаашк, эки түнелдерлиг болганы өөрүнчүг. Оларның ол юбилейлиин күш-ажылчы чедишкиннерин сан-чурагайлар-биле көргүзерге мынзыт: ниитизиннбиле бараанныг продукция бүдүрериниң планы 108,9 хуу, ону сайгарарының даалгазы 106,8 хуу күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүлге ажылдакчыларының күш-ажылчы чедишкиннеринге үлүг-хуузун киирип, мантадыг ажылдаан бүдүрүлелер эвээш эвес. Оларның аразында районнуң үлетпүр комбинады база бар.

Ук коллектив моок мурнунда чылдарда дең-дескн эвес ажылдап, ай, квартал даалгаларының күүселдезин боттандырбайн турган. Ажыл-ишчи коллектив бүрүү бар арга-курлавырларны ажыглаап, ажылдың ажыктыын, ооң бүдүрүкчүлүүн бедиткеш, хөжудаашкындан үнүүларының хемчеглерин ап чорудар дээрзи биллингир. Чадаананың үлетпүр комбинадының удуртукчулары, хөй-ниити организациялары планныг даалгаларның күүселдезин чедип алырының талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Оларның ол күжениишкинни чөгүүр түңнелдерии берген.

Комбинаттың ажыл-ишчилери юбилейлиг чылдың социалистиг хүлээлгелерин база-ында айыттынган негелделерин тус-тус бригадалар, цехтер аайы-биле чугаалашкаш, бир үн-биле хүлээп алганнар. Күжениишкинни үндүрүп, телевизээния ажыл-херекке боттандырбас болза алдынган хүлээлгелер саазын кырынга артар апаар. Ынчангаш олар юбилейлиг чылдың планныг опаалдаларын хуусаазындан эрте күүседир дээш шудургу ажылдааннар.

Ниити продукция бүдүрериниң планын 104,6 хуу, ооң сайгарылгазын 102,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 104,6 хуу күүсеткен коллективке алдар болдуруп районнуң Күш-ажылчы алдар тугун кедүрген.

Юбилейлиг чылдың чайгы хүнеринде Чадаана хөөрайның үлетпүр комбинадының херимниин иштинге делгемчиди ниилдынган өгнүң ыяжын тип каан турган. Ону комбинаттың чазаныр цехинин ажылчыннары кылып турар. Республиканың ажыл-агыйының кол адырларының бирээзи мал ажылы болганда, өгге хереглел улуг дээрзи биллингир. Бистиң бурунгуларывыстың чурттап чораан оран-савазы болур тыва өг—амгы үениң малчыннарының база бир чугула адилели. Чылдың чылыг үелериниң аайы-биле малчыннар хонаш солуп чоруурлар. Ынчангаш комбинаттың бүдүрүн турары өг ыяжын база ооң дериг-херекселдерин республиканың ажылагыйларының хөйжулары күзелдин-биле хүлээп алган. Аныяк кижиниң ажылдан кирген ынын ажылдап турар Кара Иргитовна ону

КИЖИЗИДИЛГЕНИ— ДОКТААМАЛ КИЧЭЭНГЕЙГЕ

Республиканын школа директорларынын төвүлел хуралы болуп эрткен. «СЭКП-нин XXVI съездинин шийтпирлериниге дүүштүр контрольду болгаш күүселзени хынзарын улам ынай сайзырадгайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ныц докталын Тыва АССР-нин чырыдышкын албан черлериниц болгаш улус өредилге органнарыныц күүседин турарыныц дугайында плеткезди Тыва АССР-нин чырыдышкын министри Н. С. КОНГАР анаа кылган.

Бистиц чуртта улус өредилгези, эртем көстүп корбээн бедикке четкен. Бижик билбес чорук улуткаттынган. Боттарыныц бижик чок тораан бежеп ажыг улустар, оон иштинде тыва улус бижиктиг апаргаи. Тывада ашыяктарныц бүгү ниити ортумак өредилгеэн колдуунда боттанган. Ниити билиг школаларыныц калбак четкизи, ийи дээди болгаш беш тускай ортумак өредилге черлери, сес профтехучилище ажылдап турар. Амгы үеде Тываныц улус ажыл-агыйында ажылдап турар 1000 кижиниц 773-ү дээди болгаш ортумак эртемниг болуп турар.

Тываныц школаларыныц башкылар коллективтериниц болгаш улус өредилге органнары партия болгаш совет органнарыныц удуртулгазы-биле СЭКП-нин XXVI съездизиниц улус өредилгезиниц талазы. биле шийтпирлериц күүседир дээш улуг ажылдарны чорудуп турары демделеттинген.

СЭКП ТК-ныц докталдыкта айыткан түүлдерни бистин республиканы улус өредилге идидистериниц, школаларныц болгаш школадан дашкаар албан черлериниц кап. чаар боттанылыгын турарыга хамаарыштыр РСФСР-нин Чырыдышкын министерствозу калбак хыналданы эртикси күзүн чоруткан.

Хыналданыц түнелиин РСФСР-нин Чырыдышкын министерствозунун коллегиязынга көргеи болгаш тускай дужаалды үндүргеи. Хынал. даны Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарныц болгаш Кызыл хоорайныц школаларынга, улус өредилге органнарынга чоруткан.

Онгу беш чылда болгаш сөөлгү чылдарда республиканыц улус өредилгезиниц сайзыралы элээн экижээн. 1975 чылдыц деценли-биле алырга, ийи чылчыларныц саны үш катап эвээжээн, сес класс-дооскаинарны ортумак өредилгениц бүгү хевирлеринче хаара тударыг 7,7 хуу өскен. Эрткен өредилге чылында сес класс дооскаиларныц 71 хуузун 9-ку класска хүлээп алган (оон иштинде кодээде 73,2 хуу). А узаткан хүн белүктеринге өреникчилерни хаара тударыг ийи катап өскен.

1982 чылда ниити билиг школазын дооскан 3193 доозукчулардан 1745 кижи квалификация алган. Олардан амгы үеде улус ажыл-агыйныц янзы-бүрү адырларында 767 кижи ажылдап турар.

ССРЭ-ниц тургустунганыныц 60 чылыгга тураскаткан школаларныц өредилге-дужулга участоктарыныц, аныяк натуралистерниц көрүлдеэин чоруткан. Анаа Сарыг-Септиң № 1, Ак-Довуракты № 2, Кызылдың № 3, 4, Кызыл-Сылдыс, Чыраа-Бажы школаларыныц участоктарын эки деп демделээн.

РСФСР-ниц Чырыдышкын министерствозунун бригадазыныц кежигүнери республиканыц школаларынга киче.зелдерге олуржуп, хыналда ажылдарны чоруткан. Хынал көргеи 300 кичээлдерниц түнге чартык кезии теорияметодиктиг деңнели-биле тогуур негелдеге дүүжүп турар болгаи.

Контроль ажылдарныц түнелиинден алгаш көөрге, орус дылга болгаш математиканга өреникчилерниц билиишиц шынары дыка чавыс болганы илерээн.

Ниитиге ажыктыг күш. ажылга өреникчилерни кичээлден дашкаар үеде кижизидер ажылдарныц четпезиндеп, мөзү-шынар кижизидалгезиниц кошкаанлан корумчурум үрээп чоруктар республ. лика школаларында кызырылбайн турар. Ылангыя 4—8 класстарныц өреникчилерде чурум үрээп чоруктар бары демделеттинген.

Чамдык школаларныц башкылар коллективтери өредилгелеп дашкаар үеде элээдилер-биле кижизидилге ажылынга бүдүрүлгеде комсомолчуларны, үстүкү класстарныц өреникчилерни, студентилерни, ала-келери, шефтэнн коллективтерни эки кириштирбейн турар. Ынчангаш комсомол болгаш пионер организациялары, өреникчилер комитеттерни өреникчилер-биле ажылга доктаамал кириштирери чугула.

Бо дугайын санал берип, чүве чугаалаашпар тодаргайы-биле керүүскеннер. Күш-ажылга өреникчилерни кижизидер дугайын Сарыг-Сепгин № 2 школазыныц директору С. М. Достай чугаалаан. Од школа «Ленинчи орук» совхоз-биле быжыг харылзаалыг. Өөреникчилерниц бүдүрүлге бригадазындан мергежил чедип алганыныц улам ынан районнуң совхозтарында кедээ ажыл-агыйныц янзы-бүрү адырларында ажылдап турар, шилип алган ажылынга бердингеп мурнакчылар озуг үнген. Кызылдың № 1 школазының директору А. М. Леонова кичээл үезинде эртемнерге оредирибеле холбаштыр өөреникчи. лерниц мозү-шынар, ажылчанга кижизидил гезинче кичээнгей салыш, өөреникчилерни башкыларныц салган айтырыгларын харыылаарынга, шын айтырыгны тургузарынга ооредип турарын чугаалаан. Тес-Хем районнуң Берт-Даг школазының директору Ч. Н. Буурулдай ол школага сөөлгү үш чыл иштинде орус дыл башкыларынын үргүлүү солчуп келгенин, чамдык келир дээп башкыларын келбейн турарын, оон соонда студентилер практиканы келгеш, база-ла чоруй баарын. оон түүнелиинде орус дыл ооредирингге таваржып турар бергелерни тодаратнаи. Кызылдың педагогика институтунуң ректору Х. О. Онлар чамдык школа директорлары башкылар чедишпес дээш студентилер чоруларын дилээн. бергии студентилерже кичээнгей салбайн, харын-даа башкыладыр орунга пионер вожатыны кылдыр ажылдады бээрин шүгүмүлээн.

Өредилге болгаш кижизидилге ажылдарын улам ынай экижидер дээш улус ооредилге организациязының болгаш школа коллективтериниц чаа ёзу-биле ажылдаарын үе неген келген.

Хуралдың ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак киржип, чүве чугаалаан.

А. АРАПЧОР.

ТӨРЭЭН ЧЕРИМ ДУГАЙЫНДА

Күжүүс-наиыралда

Совет Эвилелиниц составынга Тываныц каттышканыидан бээр үүле бир чыл болганда, 1945 чылда Бай-Тайга районга он МЧАЭ организастаттынган, оларныц эргезиниге 348 аът аңдазыны, 150 хире илиир турган. МТС тургустунган соолуүле трактор, машина келген. Районга ол үеде бир эмнелге, дөрт аге школа, бир клуб, үш салыг турган.

Оон бээр үүле үжен чылчыл эрткен. Бо аразынга чоныун амыдыралы кескүү-биле экижээн. районнуң ариы таныттынмас кылдыр чаартынган. Районда дөрт совхоз бар, олар 10 муң ажыг гектар тарылга шөлүүг, ону четчир санныг машина, техника-биле болбаазыралыи. Дүжүттү ажаап ап турар. Чүс үжен мун ажыг малдыг. Суурлардың алыы ортумак, ийи сес чыл школазы бар, ында дөрт муң ажыг өреникчи хаара туттунган, ийи чүс чеден башкы ажылдап турар, оларныц хөй кежи дээди артемниг.

Район төвү Таэли суурну ап коргеннер. 1940 чылларныц эгезинде ана эге школа. эмнелге, салыг. он шаа хире крышалы чок куу казанактар турган. Ам оларныц орнунга СЭКП райкомунуң болгаи райүүскомунуң ийи кават бажыңы, ортумак школа, эмнелге, Культура бажыңы, гостиниица, интернат, автовокзал, почта, тааранырга комбинаты болгаи өске-даа тудуглар бар. Ажыы-биле чугаалларга, суурнуң дузун, делгем кудумчуларының ужу-бажыңга чазаг чазыи бергедээн. Ынчангаш хоорайларда дег, тускай автобустар хереглеттинип турарын чугаалаарга-ла четчир. Чурттакчыларның үжен хүүзү автомашиналарлыг, мотоциклерлиг, барык төзан хүүзү хоорайлардан дүзак чок чырык, делгем бажыңнарда чурттап оралаар, телевизорларлыг, радиолуг, газтарлыг, соодукчуларлыг, хен чүүр, аараныр машиналарлыг болуп турар. Чурттакчыларның хөй-нүүрүзү дузалал ажыл-агыйлыг.

Үстүүле алаан чамдык санчурагайлар Коммунистиг партиниың болгаи Совет чазактың кижи дээш, оон эки ажылдан, чурттаары дээш доктаамал сагыш салып турарын көргүскен хензиг чижек-тир.

Районнуң чамдык хөгжүзелзинииц дугайын чугаалаан, оон ыол байлаа — кижилер дугайында ыыттавайн барын болбас. Бай-тайгажылар, чурттүн улуг, бичг ха-дүкпа терел чоиу-биле бир дөмей, ажылшке кежээ, өөренир үүеге салымныг, хүндүлээчел, ак сеткиллиг улуг болгай. Оон уламындан ажыл-ижи, ураи талантызы-биле алдаржаан, районнуң, совхозтуң экономиказын хөгжүдүрүнге, культуразың бедидеринге бичг эвес салышкынның киирбеннер эвээш эвес. Оларга партия, совет, ажыл-агый удуртукчулары чораан Хертек Кулуүкпай, Салчак Оигай-оол, Хертек Бичг-оол, Салчак Барба, Монгуш Кандан, Социалистиг Кыш-ажылдың Маадырлары Уруле Кандан, Данзырын-Кылар-оол, Ала-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, күш-ажылдың хоочуну, ам персоналлыг пенсионер Алексей Алыгбай болгаи өскелерлээ хамаарыжыр.

Ат-алдарлыг артистер Хүргүлек Конгар, Николай Өлзей-оол, композиторлар Алексей Чыргал-оол, Дамба Хүреш-оол болгаи өскелер-даа база Бай-Тайга чурттуг.

Даштан болгаи ыыштан янзы-бүрү дириг амытаннар хевирзери сиилбилээр, өзер чазаар, чүген, чулар болгаи өске-даа кааспалгалар кылыр ураи шеверлери-биле бистиц район республикада сураглыг черлерниц база бирээзи. РСФСР-ниц Репин аттыг шаналдыг лауреады Хертек Тойбухаа, оон оглу Тываныц комсомол шаналдынын лауреады Доңдук Тойбухаа, Саая Көгел, Хертек Менгүн-оол дээи ышкаш талантылыг кижилер бар.

Бай-Тайганыи ажыл-ишчилери ССРЭ-ниц 60 чыл юбилейин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Күрүнеге эът, сүт, дүк саларының чыл планын хүүеза бетинде күүсеткен. «Мурнакчы» совхоз СЭКП ТК-ныц, ССРЭ-ниц Министрлер Төвүлелиниц, ВЦСПС-тиц болгаи ВЛКСМ ТК-ныц шилчир Кызыл тугу-биле шаңнаткан Дыка хөй мурнакчыларга шаналдарны база тывыскан.

Районнуң хөгжүдүлзиниц чамдык балыкларын көргүзерге мындыг-дыр. Бо бүгү Коммунистиг партиниың болгаи Совет чазактың хүн бүрү сагыш салышкынының. ССРЭниц ак-дүкпа хөй национал-дыг улустарының деткимче, дузалажылының ачызында чедип алдынган. Ол чезимиктерни быжыглаар, улам көзүлелир дээш бай-тайгажылар палыпчы ажылдап турарлар.

С. САРЫГ-ООЛ.

Идеология фронтузунуң дайынчызы

ДУРЖУЛГАЛЫГ БОЛГАШ...

Сүттүг-оол Мижит-Доржуевич Куулар — Чөөн-Хемчик районда хоочун пропагандист. 1945 чылдан эгелеп, районнуң школаларынга башкылап эгелээн. Ниитизи-биле 37 чыл иштинде улус өредилгезиниг бараан болбушаан. 1953 чылдан эгелээп «Искра» совхозна комсомол болгаи партиз чырыдышкынының, системазынга үзүктел чок пропагандистен келген.

С. М.-Д. Куулар ам Бажын-Алаак ортумак школазында теоретиктиг семинарнын пропагандизи. Ында дээди эртемниг 14 башкы айда ийи катап доктаамал кичээлден турар.

Кичээлдерни чаңгыс айлапдырбайн, лекция, семинар, конференция хевирлиг кылдыр эрттирип турары чедимчелиг. Сүттүг-оол Мижит-Доржуевич мурнунда чылларда «Школачыларның политэкономиктиг болгаи күш-ажыл кижизидилгези», «Мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыглары» деп темаларны бедии шынарлыг өредип келген.

Бо өредилге чылында «Сайзырадгай социалистиг ниитилелде өзүп орар салгалдың коммунистиг кижизидилгезиниң теориязының айтырыглары» деп теманы өредип эгелээн. Теоретиктиг семинарнын кирониктилери кол темадан ангыда, партия, чазактың чугула документтилерни база өөренип турар.

Сүттүг-оол Мижит-Доржуевич эдчегиг кичээлге белеткенип туре, өөренип эртен үжурлуг айтырыгларга марксизм-ленинизмниң үндезинелеринде канчаар тодаргайлаарның ыяк билип ап, ону хүн бүрүнүң ажыл-амыдыралы, амгы үениң чугула айтырыглары-биле, делегей байдалы-биле сырый холбап, тодаргай чижектерге деңнеп көргүзүп турар. Ынчаар белеткенип турарындан дыңнакчыларга солуп болгаш оларның ботпдешкейин кодурүп турар. Теоретиктиг семинарның кичээлдеринге янзы-бүрү көргүзүг материалдарны: диаграммаларны, диафильмперни, карталарны, магнитофонну ажыглап келген.

Мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын хаңы сайгарып тургаш, комсомолдуң III съездизинге В. И. Ленинниң чугаазын кичээлдин дыңнакчылары сонуургап дыңнаан

Кандыг-бир чугула документтилерни азы айтырыгны өөренип эрткеш, тус-тус дыңнакчыларга тускай даалгаларны берип турар. Чижээ, 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниц экономиктиг болгаш социал хөгжүдүлзиниң көл угланыышкынарын өөренип тургаш, мында бердингеп сан-чыгарайлар-биле болгалгадыр чогаадың тургузарын математика башкыларынга дааскан. Ынчаар тургустунган бодалгаларны кичээлдерде, математика болгүмнеринде ажылап турар. Ол-ла документтилерде чугула көргүзүтлерни тускай кыызыраштарга шевергин ушта бижиирин пропагандист башкыларга дааскан. Ындыг ушта бижиилелер кызыл-буулуңарда, хойжу бригада тептеринде астыгылаан.

Дыңнакчы бүрүзү бажыңга ажылдаары-биле онаалгаларны ап турар. Шилиттинген ажылдарны кичээлге дыңнап турар. Дыңнакчыларның кичээлге белеткенириниң талазы-биле дуржулга солчулгазын кылып турары ажыктыг. Дыңнакчыларның кандыг политиктиг журналдарны, солунарны чагыдып алганын, оларны канчаар ажыглап турарын сайгарып турар. Эрткен чылын «Партийная жизнь», «Политическое самообразование» деп журналдарны чаптыкап ниитээп алган болгаш. Бо өредилге чылында ол журналдар дыңнакчы бүрүзүнге бар. Ол порук теоретиктиг семинарның кичээлдеринге өөренген айтырыгларны практиканга, ниитизи-биле, бөлүк-бөлүк алган чүүлдерин-биле тодаргайлаарынга дузалаан. Иткаш семинарның документтиге өлөөттинген сорт санаалар талаларның дең эгелеп болгаш бир эмнэй айыыл чок болуп корүүн таныырорунуң чогаал болгаш бииликтир принципиниге үнелеп-эзилеттингенин демделеп турар.

Стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаарының болгаш кызырарының айтырыгын көөр чоруук болза, амгы үеде делегей амыдыралының чугула айтырыгының — даима болгаш тайбың дугайында айтырыгның талазы-биле мурнакчының өзулуг туружун хынаарып, ооң ортузунга партийжи состүң нептередиичизи боон турар.

Чыл түнелиинде өредилгениң теоретиктиг конференция хевирлиг киллдыр доозун, анаа дыңнакчылар шылгалданы эртип турар. Эрткен өредилге чылының түнелиинде олар «В. И. Ленин болгаш ССРЭ-ниц улустарының культуразының чечектелиишкини», «Ленинчи аграр политика боттанышкында», «Бистиң үениң онзагай бүдүжү болгаш амгы үениң революсчу кол күштери» деп темаларга рефераттарны бижээн.

Сүттүг-оол Мижит-Доржуевич Куулардың пропагандист дуржулгазы улуг. Школаның болгаш совхозтуң күш-ажылчы амыдыралынга болуунуң тодаргай улуун киирии. чаагай салдарны чедирии чоруурларының бараазы — хоочун башкы, дуржулгалыг пропагандист ол.

К. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

«Шынга» харыы

КОНТРОЛЬГА АЛГАН

Эрткен чылдың октябрь 24-те № 247 «Шынга» «Администрацияның ажылынга контроль» деп мурнуку үүл үнгеп. Администрацияның ажыл-чорудулгазынга болгаи аппаратның ажылы дээш контрольду боттандырар талазы-биле партия эге организацияларының комсенсияларының ажылының дугайын анаа бижээш. Кызыл хоорайның чамдык партия организацияларында ындыг комиссияларның кошкак ажылдап турарын шүгүмүүлээп.

СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында партийжи комиссияның даргазы И. Ильин анаа дараазында харыыны берген:

Мурнуку үүлдө шүгүмүүлел тын болуп бадыткатынган, комиссияларның ажылын улам идепкейжидер талазы-биле хемчегдерин хооркомап турар. Администрацияның ажыл-чорудулгазынга болгаи аппаратның ажылы дээш контроль чорудар партия эге организацияларының комиссиялары түе-түе коллективтерге эрткен чылдың декабрьда соңгуп дооскан. Ам хоорайда 65 ындыг комиссия бар. Оларның ажылын идепкейжидер-биле бо чылдың январьда ол комиссияларның даргаларының семинарын эрттирери көрдүнген. Парторганизацияның секретарьларының эзлчегиг семинарга эки ажыллыг ындыг комиссияларның дуржулгазын чугаалажыр.

Партия хооркомунуң организастыг ниилзии ол комиссияларның ажылын доктаамал контрольга алган.

Харыысалгадан хамааржыр

Малдың чаш төлүн онча-менди дөруктурары ону харыысалгага алган малчыңдан улуу-биле хамааржыр. Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» совхоздуң дирекциязы, партком болгаш кадзэ Советтиң күүскому бо ачылче кичээнгейни күштелдиргеи.

Эрткен чылын төрүттүнгеи быжаларыны малдары-биле дуржулгалыг кадарчы Шожан Садыевич Тулушке хүдээткеп. Бо хүнгерде оон ноданында 75 малдурга хүрменди. Ол малдургаларын хүн караа чылын кээрге, озарладып кадарар. А чамдыктарын кежээ сиген болгаш өске-даа немолде чем-биле азырап турар.

Малчыннын Кызыл-Хаяга кыштаанга сиген. саваа база өске-даа чемнер белеп Ш. Тулуш кажаанын ишти үргүлүү арыглаар.

К. МОНГУШ.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

Даштыкыныц солуннары, аңгы-аңгы чурттарныц политиктиг болгаш хөй-ниитии ажылдакчылары стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар болгаш кызырар дугайында шынчы, кайы-даа талага таарымчалыг дуржулгаиы чедип алырынче углаган чаа совет саналларже улуг кичээнгейни салып турар. Москвага болгаи байлыгыг хуралга СЭКП ТКнин Чиигине секретары Ю. В. Андроповтуң илелкелээ, оон америк политиктиг тайылбырдакчыдарының айтырыгларына харыыларын тайылбырлап бижээн, даштыкының массалыг информасия чөрсектерин, од чугула айтырыгны шиитпирлеринге талазы-биле документтиге өлөөттинген совет саналдар талаларның дең эгелеп болгаш бир эмнэй айыыл чок болуп корүүн таныырорунуң чогаал болгаш бииликтир принципиниге үнелеп-эзилеттингенин демделеп турар.

Стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаарының болгаш кызырарының айтырыгын көөр чоруук болза, амгы үеде делегей амыдыралының чугула айтырыгының — даима болгаш тайбың дугайында айтырыгның талазы-биле мурнакчының өзулуг туружун хынаарып чугула чүүлү боон турарын «Руде право» деп чехословак солун айыткан. Совет туруш ийи талаиың боо-чепсээн боттуу-биле кызырарынче, бүгү-ниитиниң тайбыныңның улуг соруглазынче углангаиы ол солуи демделээн.

Женевада совет-америк чугаалажыышкынарының үш чүрүмүнда турар айтырыг ийи чурттуң харылзаларының темчээливден артып турар, чүге дээрге ол делегейге ужур-дузалыг боон турар деп, венгр «Мадьяр хирлап» солун бижээн. Совет Эвилелиниң шиитпирлеринге ажылдап кызырының эрге-ажыктары дээш бүгү-ле стратегтиг боочепсекти кызыгаарлап, кызырарының талазы-биле саналларының киирген. Вашингтон оны канчаар көрүп турарыл дээрге, ол стратегтиг боо-чепсек талазы-биле ССРЭ-ден артык күштүг чорукту чедип алырын ораалдашпаан. чугаалажыышкынарның баш муңгаш чоруун хевээр артырарынга сонуургалдыг боон турар.

Боо-чепсекти дүжүрер талазы-биле совет саналдар ёзулуг боттуг болгаш кандыгдаа удур пегелде чок боон турар. ССРЭ үүле чаңгыс негелдени салып турар: Варшава Керээзиниң болгаш НАТО чурттарының эргежыктары деп байдалга көрдүнген турар ужурлуг деп, посыпа «Трибуна люду» солун демделээн.

ГСДП-ниц сураглыг ажылдакчызы, бүндестагның боочепсекти дүжүрериниң болгаш боо-чепсекке контроль талазы-биле адакы комиссиниың даргазы Эгон Бар СЭКП ТК-ныи Чиигине секретары Ю. В. Андроповтуң кылганы тайбың саналдарын бедии-биле үнелеп көргеи. «Чаа совет саналдар оиза солун» болгаш дыка чугула, олар Женевада совет-америк чугаалажыышкынарга чогуур түңнелдерни чедип алырының оруун ажыдып берип турара» — деп, венгр телевидениеге интервьюзугга ол мелеглээн. Эгон Бар Женевага чугаалажыышкынарга Франциязның болгаш Великобританиязның ядролуг чепсектерин барымдаалап көөрүүн эргежок чугулазының дугайында айтырытта хамаарыштыр чугаалааш. бир эвес ол чурттар аиаа чөпшээрешпес болза, эргежок чугула деп күштүг хандырар сорулга-биле Совет Эвилелиниң ол чепсенке удур деп хемчээлди тудар аиаарын магадаан херээ чок болуруи демделээп.

«Бистер Совет Эвилелиниң чугаалажыышкынарны чорударынга ылаң-ла белеиниге харыылап. оон кылып турар чаа эгелекчи сапал бүрүүи тоовайн барбас ужурлуг бис» — деп, англи либералдыг партиниың удуртукчузу Д. Стил чугаалаан. Вашингтонда болгаш Лондонда-даа дайынызырак кылынганыышкынга тайбыиы камгалаар орук-биле чоруурунга белеп чорукту удур салыры эргежок чугула.

СЭКП ТК-ныи Чиигине секретарыиың кылган тодаргай саналлары-дәзүүг «нулевой вариант» боон. Европа диптин кырында диргелип келген ядролуг айыылды чайладып. Европага ядролуг чепсекти кызырарыиың, оон соонда узуткаарыиың дугайында бүгү талалыг керээ чедип алыр арганы ажылын турарыи «Лейбористер — тайбын дээш» деп массалыг организациияның секретары С. Роберте мелеглээп. Совет инициативаларга бодаарга, президент Р. Рейганның «нулевой вариант» дээр чүүлүүнүн үндезини чогу тодаргай кестүп турар. Ол оон дузазы-биле Совет Эвилелиидеп артыкшылдыг болуруи чедип алырынче чүткүп турар.

Америк конгресстиң телевидение сеткүүлдүг дыңнаашкынга чедип алган чурттуң даштыкы өре-ширезин улгаттырган, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин ныызырган деп ол дугайында медеглелде айтып турар.

⊙ **ДЕЛИ.** Совет Эвилелиниң дузазы-биле Бокарода тутнан металлургия комбинадыңга эрткен чылын бүдүрүлгениң рекордчу деңнели чедип алдынган. ЮНИ агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, ол завод продукциязының бүгү хевирлерин бүдүрерин улам ковудетпеп, оон мурнуидагы чылларда көргүзүглерни ашкан. Чижээ, 1,8 млн. хире тонна каиыы болгаш 1,5 млн. тонна прокатты бүдүрүп үнүргеп.

(СЭТА).

ДИПТЕРДЕН

⊙ **БУХАРЕСТ.** Румыниязның Ботошани дээр можуаунда улуг кезектерлег бажыи тудар завод бо чылдың баштайгы продукциязын чагыычыларже чоруткан. Ол чаа бүдүрүлге черн ук можуга болгаш оон кожазы районнарга чурттакга тудуун улам кэлбартыр арганы бээр. Оон бүдүрүкчүүү — чылда 2000 квартира болгаш 30 муң куб. бометр бетон болур.

⊙ **БРЮССЕЛЬ.** «Ниити рынок» кежигүнү чурттарга 1982 чылда кан бүдүрери дыка эвээжээи. Эрткен чылын «Баган Европага» 1981 чылдың деңнелиидеп 11,0 хуу эвээп каиыы эзилдиргенин ол ниитилежилгенин күүсекчи орга. ны дыңнаткан.

⊙ **САНА.** Йемен Араб Республиканың президентизи А. А. Салех Палестинаны Хостаарының Организациязының күүскомунуң даргазы Я. Арафатты хүлээп алган. Оларның аразында болган беседа үезинде ийи талалыг харылзааларның айтырыгларын, Чоокку Чөөн чүкте байдалды болгаш ийи талага сонуургалдыг осне-даа айтырыгларны чугаалашканын САБА агентилел дыңнаткан.

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** АКШ-та центерээп хаңы кризис америк банкыларга база-ла салдарын чедирип турар. Ассошиэйтед пресс агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, бир эвес 1981 чылда он америк банк боттарының хоозураанының дугайын чарлаан болза, эрткен чылын 43 америк банк ындыг байдалга таваржыпкан.

⊙ **ЛИМА.** Перунуң банкыларының албан-хаамчылары амгы үениң экономиктиг политиказын аде көөрүп болгаш чоннуң амыдырал байдалын экижидерин негээп.

Амгы үеге чедир чорудуп келген политика чурттуң даштыкы өре-ширезин улгаттырган, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин ныызырган деп ол дугайында медеглелде айтып турар.

⊙ **ДЕЛИ.** Совет Эвилелиниң дузазы-биле Бокарода тутнан металлургия комбинадыңга эрткен чылын бүдүрүлгениң рекордчу деңнели чедип алдынган. ЮНИ агентилелдиң дыңнатканы-биле алырга, ол завод продукциязының бүгү хевирлерин бүдүрерин улам ковудетпеп, оон мурнуидагы чылларда көргүзүглерни ашкан. Чижээ, 1,8 млн. хире тонна каиыы болгаш 1,5 млн. тонна прокатты бүдүрүп үнүргеп.

(СЭТА).

Бижик билбес чорукту узуткаар дээш демйсел — революстуг Афганистанның чорудуп турар политиказының эң кол угланыышкыннарының бирээзи. Социал талазы-биле ол улуг хожудаашкыны узуткаарыны аныяк күүнеге онза ужуг дузалыг, чүге дээрге 1978 чылдың Апрель революциязына чедир чурттуң чонунуң тозалаң хуузу номчуп-даа, бижип-даа билбес турган. Амгы үеде Афганистанда эрги үениг ол аар-берге уржуу узуткаар дээш хемчүүлдерни кылып турар. Чурттa бижик билбес чорукту узуткаарыныи 30 муң ажыг курстары ажылдап турар. Оларда бо ажылчыннар болгаш тараачыннар өөренип турар. Ол чугула ажылда 14 муң ажыг башкылар хаара тудунган.

ЧУРУКТА: Кабул бижик билбес чорукту узуткаарыныи курзунда.

ЧТК — СЭТА-ныи фотозу.

ШЫН

4-кү арын ● 1983 ч. ● январь 6

1982 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады

КАДЫКШЫЛ БӨЛҮКТЕРИ

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Күш-культура болгаш спорттуң массалыын улам ыцай кодүрер дугайында» доктаалынга болгаш партия Тыва обкомунуң бешки пленумунуң шиитпирлеринге холбаштыр спорттуң массалыын калбартыр дээш элээн хемчеглер алдынган. Албан организация, бүдүрүлге черлеринде бүдүрүлге гимнастиказын чорудары нептерээн, хоорайларның микрорайоннарында, суурларда чоннуң чурттап турар черинің дайы-биле кадыкшыл болгаш ниити күш-дамыр белеткелиниң бөлүктерин тургузуп турар.

Кадыкшылдың болгаш ниити күш-дамыр белеткелиниң бөлүктеринге кичээлдериниң кол соруглазы —ортумак, улгаткан болгаш кыраан назылыг кижилерниң кадыкшылын камгалаарынга, оларның чогаадыкчы, идепкейлиг ажыл-амыдыралынга, үр чылдарда чурттаарынга идигни бээри болур.

Кижиниң бүгү мага-бодунуң, бүгү органнарының шын ажылдаарын, ооң эргилдезин бедидери болгаш назы талазы-биле тургустунуп келген чамдык оскерлиишкиннерни баш бурунгаар болдурбазынга болгаш оожумнадырынга, чоннуң ажыл-чорудулгазын, дыштанылгазын шын организастаарынга, ГТО-нуң Бүгү-эвилел комплекизиниң нормаларын болгаш пегелдеерин күүседиринге күш-культура улуг дузалыг.

Кадыкшыл болгаш ниити күш-дамыр белеткелиниң бөлүктериниң кичээлдеринге кижиниң шыгжанарын бижыктырары, дурт-сынның хөнү болуру, чүректиң шыгжанарын бижыглаары, нерви системазының шын ажылдаарын дескилештирери, тыныштың болгаш оске-даа органнарның шын ажылдаарынга дузалаары дээш чижектиг чамдык чугула айтырыглар шиитпирлеттинер.

Спорт организациялары чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудар болгаш боттарының чоокку микрорайоннарынга кадыкшылдың болгаш ниити күш-дамыр белеткелиниң бөлүктерин тургузаар хүлээлгелиг. Шак ындыг бөлүктерни тургузарда, бөлүктүң кежигүн бүрүзү дадывыр төлээр бөлүктерни тургузарын ооренип көөрү эргежок чугула. Дадывырдан киирген акшаны спор организациязының кассазынче киир санап алыр болгаш ону штаттан дашкаар ажылдап турар спортчу специалистерге шаңнал кылдыр төлеп бээринге чарыгдаар. Дадывырның хемчээлдерин ССРЭ-нин Спорткомитеди доктаадыр, вделяда ийи удаа кичээл эртиргени дээш ийи рубльди, үш катаң эрттиргени дээш— 3 рубльди ай санында төлээр.

Боттары дадывыр төлээр бөлүктерден ангыда, спортчу албан черлериниң бажыңнарын (залдарын) холезилеп алганы дээш дадывырын доктаамал төлеп турар организацияларның, коллективтериниң бөлүк ажылдакчыларының кадыкшыл бөлүктерин база тургузуп болур. Кичээлдерни ол бүдүрүлгелерде, албан черлеринде шалыңныг ажылдап турар күш-культура специалистерин халас чорудар ийикпе азы чаладып келген кижилер эрттирер.

Бөлүктерге кичээлдер эрттиреринге таарымчалыг байдалды тургузары-биле спорт албан черлериниң материалдыг бааззын белеткээринин болгаш ацаа эртеми дүгжүп турар, хөй чылдарда ажылдап келген специалистерни шилип алырының талазы-биле ажылады чорудар. Чүрттап турар черлериниң аайы-биле поликлиникаларга эмчи шинчилгезин эрткен болгаш кичээлдеп болур деп чөпшээрел алган кижилерден бөлүктерни тургузар. Бөлүктерни тургузарын башкы-методист болгаш эмчи чорудар.

Ук бөлүктерни эмчиниң сүмелээни-биле бирги, ийиги, үшкү бөлүктерге эр болгаш херээжен кижилерге аңгы-аңгы чарар. Бирги бөлүкке күштыдалдыг, белеткелдиг, кадыының талазы-биле кандыгдаа хомудал чок кижилер кирар. Ийиги бөлүкке хар-назы талазы-биле оскерлиишкиннерни барын хажыдыышкын чок эртип турар, ынчалза-даа кадыкшылы бичии оскерлии чоруур кижилер кирер. Үшкү бөлүкке кадыының байдалы үр ,үеде ийикпе азы түр када бакылаан кижилерни хамаарыштырар.

Ортумак болгаш улгады берген назылыг кижилерни бөлүктерге чарарда, мынчаар чорудар: эр кижилерни — 30—40, 41—50, 51—60 хар; херээженнерни—25—35, 36— 45, 46—55 харга чедир. Улуг назылыг эр кижилерниң бөлүүнге 61—70 хар болгаш ооң ары назылыг, 56—65, 66 хардан ары назылыг херээжен кижилерге чарар.

Кадыкшыл бөлүктеринге кичээлдер -организастаарының мурнунда улгады берген назылыг кижилерниң бөлүүн эр, херээжен бөлүктерин холуштурун алгаш, кичээлдедип болур. Хар-назы талазы-биле ийи аңгы бөлүктерни чаңгыс бөлүк кылдыр тургузуп алгаш, кичээлдедип болур. Чижээ, хар-назыныңын аайы-биле үшкү эмчи болүүнге хамаарыштыр ийи херээжен бөлүктү чаңгыс бөлүк кылдыр холуштур тургузар. Бөлүктерниң санының талазы-биле четчелеэшкин чорударда, дараазында түүлдерни сагыыр: бирги бөлүккө 30 кижи чедир; ийиги бөлүкке улгады берген назылыглардан 20—25 кижи чедир; үшкү бөлүкке — арай аныяк кижилерниң бөлүүнге 12—15 кижини; база ол-ла бөлүкке улуг назылыг 10—12 кижини киирер.

Ол бөлүктерге кичээлдер неделяда ийи-үш катаң болур болгаш чылда 100—150 кичээл эртер. Кадыкшыл бөлүктеринге кичээл 45—90 минута үргүлчүлээр. Бөлүк бүрүзүнге бир башкы-методисти доктаамал бижыглаар.

Ооң аңгыда кичээлдер эрттиреринге эргежок чугула спорт дериг-херекселдерин эмелээри, кичээд эрттирер черни хостап, белеткээри чугула. Кичээлдерни эрттирип турар үеде кичээлдиң киржикчилериниң кадыының байдалын эмчилер доктаамал хынаан турар болгаш чыл санында оларның кадыын ийи удаа чедир хынап көөр.

Ниити күш-дамыр белеткелиниң болгаш кадыкшылдың бөлүктерин тургузары — кичээлдерни таарыштыр эрттиреринден дорт хамааржыр. Ону чорударда, кичээл эрттиреринің баазазының белениң хынаар, методист-башкының билиин, белеткелин болгаш бөлүктериниң кежигүнериниң хөй нуруузунуң соңуургалын оорении көөрү чугула. Мындыг хемчеглерни алган түүнелиниде, бөлүк бүрүзүнүң углашыышкыны, соңуургалы тургустунуп келир. Чижээ, чамдык бөлүктерге ниити гимнастиказын кезектерни, оскелеринге спортчу ооңнар эрттирери таарымчалыг болур деп чижектиг. Ындыг-даа болза, бүгү ооредилге-тренировкалыг ажыл-чорудулганың кол ооҗо — «Күш-ажылга болгаш ССРЭ-ниң камгалалынга белеп бол!» деп Бүгү-эвилел комплекизи болур дээрэин утпаза чогуур.

Б. ЧӨКПЕК,
спортчу дээди мергежил школазының улуг тренери.

Ном болгаш номчукчу

БАШКЫНЫҢ «ХӨГЛҮГ ЧАШТАРЫ»

Кандыг-даа номну номчаш, ооң авторунуң дугаынга номчукчу кижи кымның чогаалын номчудум деп айтырыгны салгаш, ооң авторун танывас-даа бол, бодунуу-биле чогаалдардан даап билип каап болур. «Хөглүг чаштарның» автору Ондар Кан-оол башкы кижи-дир деп дораанна билип каар бис. Ооң шүлүктериниң кол-ла уу бичии чаштарга бараалгаттынган. Башкы кижи оларның дугайында бижиргге. оларның психологтуг аажы-чанынга дүүшкек, чугаазынга эптиг, кыска шүлүктер дыка-ла таарымчалыг-дыр. Чаштарга бижиттинген номнар ховар болгай. Ондар Кан-ооллуң номунда чаа, солуң шүлүктер эвээш эвес. Дыл-домаа чечен, чараш бижиттинген шүлүктер бар. Ылаңгыя авторуң кышкы үе дугайында шүлүктери солуң. Оларга «Кыш», «Харжыгаш», «Хаакчы мен» дээш оске-даа шүлүктер хамааржыр.

«Оолак» деп шүлүктүң сөөлгү одуруу шын эвес болганын эскердим.

Топ, топ
Садикче, Оолак,
Чаныптаалам, Оолак.
Топ, топ

Садикке бичии кижи тур када турар болгай. Өөренирикчи база мындыг. Бир эвес ол школаже чоруп тура, «мен школаже чанайн» дээн болза, ооң чугаазын ада-иезиг канчаар билирил? Мында автор сөстүң шын эвес ажыглаанындан утказы оскерли бергеп. Шүлүктүң сөөлгү одуруун «Чаржыптаалам, Оолак» дизе, садык баарындан ойталап турган бичии кижиниң көгүдүп, чоптээп-даа уткалыг апаар хире-дир.

Авторуң ритм сүргеш, ооң утказынче кичээнгей салбайн баар чорууп «Чаңгыс аңгыр» деп шүлүүндеп база көрүп болур. Бо шүлүкте мындыг одуруг бар: «Эрем хоюм дайгыргылап». Утказы билдинмес. Хойну канчан эремге, сутта дөмейлээрил. Бир эвес хойнуң арбын, хөйүн чугаалаксаан-даа болза, эрем дивес ийик.

Ондар Кан-ооллуң тоолдарын база номчудум. «Кижибүрүс канчан кижи апарганыл?» деп тоолдуң утказы ханы-дыр. Ынчалза-даа дылынга таарыпмадым. Тоол бодунуң тоолзуг тургузуудан үнмес, тускай дылдыг болгай. Үстүнде адааным тоолда мындыг ийи одуруг бар:

«...Огаан чайны чоорту
халаң,
Олут орбас алдын күс кюр».

«Огаан» деп сес тыва дылда чок, а «ногаан» деп сес бар. «Ожишкилер» деп тоолда кандай мындыг одуруглар база бар:

Сегелиниң салы семдер
Черде ашак удуп чыткан.

Бо одуруглар чевен болгаш бот-боттарынга хамаарышпас ийи аңгы одуруглар боон турар. Тыва тоолдарда маадырларның аттарын тоолчулар коччуг овааримчалыг шилип ап турар. Ол хамаан чок аъдын, бодун шинчип тургаш, хой чоннуң мурнунга мерген кырганнарның ылап-ла од маадырга дүжүп турар атты адап, байырлаар. Ынчанмайн канчаар, чер-чуртунуң памдар, тоогүзүнүң шуптузу ооң мөзү-шынарында сиирип каап боор-дур. «Ожишкилер» деп тоолда Чоодур деп ат тыва аттан укталбаан, орус Федор деп атты шаандагы тываларның боттарыныы-биле адап турганы ол. Ооң ыцай тоолда бурган-чүдээн дугайында чугаалап тура, арбуз тып алгаш, ооң аайын тыпсаан турар хирезинде, үтер-боогун билир улус боон көөр.

«Ужук доюю» деп тоол бичии уругларның словарь составын ковудедиринге-даа, ужуктерни танып алырынгада идиглиг, солуң тоол. Долу эвес дириг амытанларның аттарын киирген, артканнарын боттарынар тывыпар деп угаан оюнупче чаштарны улам-на тыртарының улуу:

Артканнары шүшпен болган
Ажык эвес ужук дүшкан.

деп доозуп ааны хомудавчыг.

Кашпагай хартыга, адакыр сыын мынчан аът, аганактан шүшпен апаарыл? Черле мынчаш бодаарга-даа дүүшпес чүүлдер тоолда тавариышкылаар-дыр:

Ацгыр биле аганак-даа
Ак-көк дээрге сыыладыр.
Арттар ажыр кылаш-ажып,
Ааттың соондан чыла
калбаып.

Ак-көк дээрге сыыладып чоруур куштар арттар-сыннарга таварышкаш кылаштажып, аътка чедип чадаан дээрге аңаа ким бүзүрээрил? Ындомаа чевен, бүзүренчиг эвес фактылардыг тоолдар бар боон турар.

Тыва тоолдарда маадырларның сүр-күжүн, улуг-шыырааң, оларның олуранын черниң хемчээлинден, чепсек-хорекселинден, шодак-шудаан чеже кештен, чеже кижи кылганын дамчыштыр, ооң аъдының дериинден — колунчиримнинин санындан чижеглеп билир бис. Ол тоолдуң база бир ураң аргазы болур.

Бо мындыг четчестерни эдип, хөөглаар болза Ондар Кан-ооллуң чогаалдары болуунуң ацгы үнүп, хууда стилин тып, моон ыңай-даа улам чедиишкинниг апаар деп идеген болур.

С. ТАДАР-ООЛ.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

КЫШКЫ ХЕВИРЛЕРГЕ

ОСЛО. «Монолит» деп чаңчыл болган Чаа чылдың хаак маргылдаазынга сураглыг норвег спортчу Оддвар Бро дөрт удаа чемпионнаан. Найысылалдың «Фрогнер-паркка» 15 километр дистанцияны ол 42 минута 37 секундада эрткен. Бо маргылдааларга Бро 1976, 1980, 1981 чылдарда база шылгараан. Маргылдаага эки түңнелдиг он беш кижи шупту норвегтер болган. Ийиги черни хоочун хаакчы Ян Линвалл 43 минута 08 секундада эрткеш, эвээн. Үшкүзүнде— Генр Хаакон Холте.

Аалчылардан эң эки көргүзүгүң маргылдааның-үш дакпыр тиилекчизи, фин спортчу алдарлыг Юха Мието чедип алган. Ол он алды дугаар болган.

Бо чылын маңаа совет спортчулар киришпээнер.

* * *

ОТТАВА. Хоккейге ССРЭ-ниң спортчу клубтарының шилиндек командалы Канаданың Калгариге дөртку ушуражымышкынга «Калгари флеймз»-биле ойнаан 2:3 санга уттурган.

* * *

ЛЕНИНГРАД. Хоккейге дегейниң аныяктар аразынга чедиги чемпионады доозулган. Совет хоккейжилер 1973 чылдан эгелээн «шенелде» оюнарга үш удаа, улуг маргылдааларга беш катап чемпионнааны бо.

Эрткен вторникте бистиң спортчуларывыс эң сөөлгү оюнга Швецияның шилиндек командазын 5:1 санга уткан.

— Бистиң чуртувустуң аныяктар командазын бо маргылдаага бир дугаар удуртуп келдим. Моон мурнунда чүгле спорт клубтарының болгаш шилиндек командалар-биле ажылдап турдум — деп, совет командаңның улуг тренери А. Кострюков чугаалаар.— Бо маргылдаага аныяктарның мергежил талазы-биле оранчок оскенин, оюнну техниктиг болгаш тактиктиг янзы-бүрү байдалдарга чорудары мени кайгатты — деп, ол түңнээн.

Ынчангаш мөңгүн медальды ЧССР (11 санныг) чаалап алган. Хулер — канадтарда (9 санныг), шведтер — дөртку черде, АКШ — бешкизинде, Финляндия — алдыгы, ГФР — чедиги, Норвегия — сөөлгү черде.

В. КАРА-САЛДЫҢ «Кышчы арыгда» деп фотоэтюду.

ӨСКЕ АЖЫЛЧЕ ШИЛЧИДЕРИ

Ажылчын азы албан-хаакчы кижиниң кадыкшылы баксыраанда, ооң-биле чардынган күш-ажыл керээзин күш чок кылып соксадыр азы оскертир талазы-биле маргылдаалар профовилел болгаш суд органнарының практиказынга ховар эвес таварыжыр. Ажылдакчы туберкулёз азы профессионал аарыгдан хоочураап, доктаамал ажылын кылып шыдавас, а ынчалаадаа эмчиниң тургускан хүн чурумун долузу-биле сагывышаан, оске бир ажылды кылып шыдаар аргалыг болза, ону эмчиниң консультация комиссиязың аңаа хамаарыштыр тургускан түңнелин ёзугаар оске ажылче шилчидер. Өске ажылче ажылдакчының туский эртемин болгаш мергежилин барымдаалап, профвилел комитединиң чөпшээрелин ёзугаар шилчидер.

Профессионал азы туберкулёз аарыгындан аараан ажылдакчының шилгээн ажылының шалыны мурнундагы ажылга тургаш ап турган шалыңындан эвээш болур болза, ооң ылгалын социал камгаладылганың күселин ёзугаар бюллетень-биле 2 ай чедир немей төлээр. Ынчан социал камгаладылганың дузаламчызы-биле чаа ажылының шалыңы каттышкаш, мурнунда доктаамал ажылынга ап турган шалыңындан аппас ужурлуг. Ниити аарыгдан кадыкшылы баксыраан кижиниң ВТЭК-тиң түңнел-сүмезин ёзугаар чиик, куду шалыңныг ажылче шилчиткенде, ооң мурнундагы ап турган ортумак шалыңы баштайгы 2 неделя иштинде хевээр кадагалаттынып артар, а ооң соонда шилчип келген ажылының шалыңын-эвээш хевээр алыр.

Юристиң консультациязы

Ажылдакчы күш-ажылчы хүлээлгелерин күүседип турган, озал-ондакка таваржып кемдээниден куду шалыңныг чиик ажылче шилгээнде база ооң кемдээшкин алганынга организациянның буруузу бар деп тургустуганда, ооң мурнундагы шалыңы-биле чаа шалыңының аразында ылгалын буруулут организация ол кижиге хамаарыштыр инвалид болүү тодараттынгыже азы ажыл кылыр аргазы тургустуңге чедир төлээр. Ооң-биле чергелештир ажылдакчы ажыд кылыр аргазының чамдык кезиин чидиргенде администрация ылап-ла оске ажылче шилчидери албан эвес дээрэин Күш-ажыл хоойлузунда онзалап айыткан. Чижээ, ажылчыныы 3-кү болүктүң инвалиди деп көрген. ВТЭК-тиң түңнелин ёзугаар од эрги ажылынга улуг күжениишкин чок, аргалыг-ла болза, долу эвес ажыл хүнүнге тургузарын сүмелээн. ВТЭК-тиң азы эмчиниң түңнелин администрация ылап-ла күүседир болганда, ону оске ажылче шилчидип болбас. Ажыл кылыр аргазының чамдык кезиин чидиргенде, ажылдакчыны оске ажылче шилчидерде, ооң чөпшээрели чугула херек.

Аъш-чем үлетпүрүнде, садыг болгаш хөй-ниитиниң чемненилге, уруглар албан черлеринде, транспорт болгаш улус ажыл-агыйының чамдык адырларында ажылдап турар кижилер ой-ойде эмчи шинчилгезин эртер хүлээлгелиг. Эмчи шинчилгезиниң түңнелин ёзугаар кадыының байдалы-биле мурнуку ажылын уламчылап шыдавас апарганда, ону оске ажылче дораан шилчидер. Өске ажылче шилчидериниң ойталаанда, ажылдан хостаар дугайында айтырыгны тургузуп болур.

А. АЖП.
профвилелдерниң Тыва облчөвүлелиниң юристконсультантызы.

СОҢУУРГАКТАРГА

«ОТТУГ-БИЙИР» ЧУРУП ТУР

Сиилбиир ураң чүүлдүң соңуургаларының калбак ыяшка от-биле дүрүлер чуруурунга Ивановоның «Точприбор» дээр бүдүрүлге каттыжышкынының кылып үндүрүп эгелээнин аппарат дыка дузалаар. Техниктиг эстетиканың Бүгү-эвилел эртемшинчилел институдунуң ажылдакчылары-биле кадычогаадып турускан ол аппаратта журнудагы ыяштың ине чок болур.

«Оттуг-бийирни» дежир каңнаарынга таарыштырып ап база болур. Ону коннар болгаш кыдыраштар картаар полизгилекни хырбалаарынга ажылдап баай болур.

А. СМИРНОВ,
СЭТА-ның корр.
Иваново.

ЯҢЗЫ-БҮРҮ МЕДЭЭЛЕР

ЭРТЕМ ЧОНГА БАРААЛГААР

Республикага район-нар аайы-биле эрткен эртем хүннеринге Тываның эртемденнери идепкейлиг киришкеннер.

Чоокта чаа Эрзин районуң ажыл-ишчилеринге эртемденнер А. Калзан, Н. Рогов олар аалдап чораан. Эртемденнер-биле көдээниң ажыл-ишчилериниң солун ужуражылгалары бедик идей-кижизидилгелиг деңнелге эрткен.

Филология эртемниниң кандидады А. Калзан Бай-Даг, Мөрен, Эрзин ортумак школаларының үстүкү класстарының өөренижилери, башкылары-биле ужурашкан.

«Тывада эртемниң хөгжүдези» деп аттыг лекцияны А. Калзан районуң партия эге организацияларының секретарьларының, № 5 КМК-ның ажылчыннарының мурнунга номчуп берген.

Геология-минералогия эртемниниң кандидады Н. Рогов эртеминиң аайы-биле солун лекцияларны район төвүнүң организацияларынга номчаан.

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилеринге коммунистиг кижизидилге темазынга хамаарышкан бедик идей-кижизидилгелиг лекцияларны педагогика эртемниниң кандидады К. Салчак номчуп, элээн дей күш-ажылчы коллективтер-биле ужурашкан.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

БУРУНГУ ХООРАЙНЫҢ ЧАЛЫЫЛАРЫНГА

КИНГИСЕПП. (Ленинград область). Ленинград областың эң улуг индустриалдыг төптериниң бирээзиниң үш үүс чээрби ажыг бичии хамаатылары чаа бажыңче иижер чалаларын алганнар.

Олар музыка, спорт залдарлыг, кыжын эштир бассейнниг уруглар садынче көшкеннер. Ук комплекти минералдыг чемнигчидилгелер бүдүрүп турар «Фосфорит» каттыжышкынының күсели-биле туткан. Школа назы четпээн уруглар албан черлеринде ук чидуруглеринге бүгү ажылыннарының уруглары киргеш.

Кингисепп келир чылын 000 харлаар-даа болза, ол ышык. Инда комсомолу назылыг чурттакчылар хөй. Ол чорук ргы-ажылчы коллективтериң экономиктиг болгаш циал, хөгжүлдезиниң аннарын тургузарынга за дыка эптиг болуп тур-

Ук хоорайга Чаа чыл дүүзүнде аныяктар клуу ажыттынган, анаа хоойнын комсомолчулары уг салышкынынны киргиниер. Олар залдарны деэкнер, музыкалыг лектойнын, дискотеканы организастаанар.

(СЭТА).

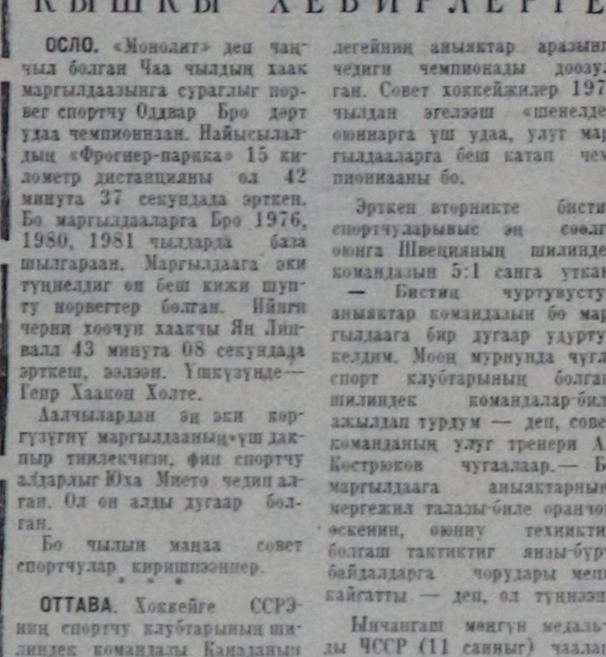

Ягаар

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, чагбас. Сөңгу-барыын чүкче угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 20—27, чамдык районнарга 12—17 градус соор.

Кызылга онзагай оскерлиишкин болбас. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 33—35 градус соор.

КОНЦЕРТЧЕ ЧАЛААЛГА

Январь 8-те, республиканың хөгжүм-шин театрынга **«Аян»** ансамбльдиң концерти болур.

Концерт 17 болгаш 19 шактарда эгелээр.

Кассалар хөгжүм-шин театрында болгаш филармонияда ажылдап турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.45 — Эртенги сула шимчээшкин. 8.55 — «Экран» чогаадылга катты. жыышкынының чаа мультфильмнери: «Моортайны капчап моортай дээпил», «Леопольд моортайның аян-чоруу», «Чаа чылда ким чедип келирил?» 9.25 — ССРЭ-нин улустарының ырлары болгаш танцылары. 10.15 — Школачыларның дыштанылга хүнеринде. «Тажы болгаш семдер». 11.20 — «Бүрүлер шимээрген турда». Документалдыг фильм. 11.35 — Медээлер. 11.40 — 15.25— Чапсар. 15.25 — Медээлер. 15.40 — «Сибирьлеп база Ыраккы Чөөн чүктеп». Документалдыг телефильмнер: «Ынай аялга», «Арктикадан дезиптер». 16.20 — Хөглүг старттар. 17.05 — «Шыдыраа школазы». Ак терге. 17.35 — Школачыларга фильм-концерт. «Шынап-да мындыг бе?» 18.15 — «Миллионнарның ленинчи университединг», «Кижиниң мөзүшынары». 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Кампучияга революсчу-патриоттуг күштериң тиилелгезиниң хүнүнге. «Бурунгу Кампучияның чалыы назыны». 19.30 — Экранда кинокомедия. «Маликовкага болган куда». 21.00—23.25 — «Орус кыш» деп фестивальдың түңнел концерти. 2-ги кезээ. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылганың бижимели. Төнгенде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Испан дыл. 12.30 — «Каттар». Документалдыг телефильм. 12.55 — «Врунгель капитанның ужуралдары». Мультфильм. 5-ки, 6-гы, 7-ги, 8-ки, 9-ку сериялары. 13.45 — «Горнистер, харыылаңар!». 14.30—Он беш харлыг капитан». Ураң-чечен фильм. 15.50 — Медээлер. 16.00 — 18.10 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.10 — Е. Танова — «Илбилиг согун». Республиканың хөгжүм-шин театрының шинээк. 19.20— Телемедээлер. 19.35 — «Азия төвү». Информация. публицистикалыг программа. 19.50 — Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Адыр, мана!». Мультфильм. 20.15 —«Москваның хаак оруу». Массалыг маргылдаалар. Москвадан дамчыдылга. 20.40 — Кыргызияның дагда курорттары». Документалдыг телефильм. 21.00 — «Ye». 21.35—22.40 — «База катап Аниским». Хөй сериялыг ураң-чечен телефильм. 3-кү сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ЯНВАРЬ 6-ДА

«ЧАЙЫРАЛ»: «Элчеси алышкыны» 9.30, 11.00, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мария, Мирабелла» 9.00, «Улуг угаан» 10.30, 14.00, «Морозко» 12.10, 15.40, «Ыдыктыг угбашкылар-ның амыдыралы» 17.30, 19.20, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оттуг-маңнавында бүлүренгээшкин» 11.00, «Кызыгаар хынаадазы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшылдың мининишкини» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00, «Дээрбечи казактар» 11.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Мартин биле набичи» 15.30, «Бедик арга» 17.00, 19.30 шактарда.

Кызылдың үлетпүр барааннар садыы магазиннериниң дугаарлары оскерилгенин садыг алыкчыларга дыңнадыр тур:

Эрги дугаарлары	Чаа дугаарлары
№ 52 магазин—«Идиктер»	№ 2
№ 26 магазин —«Чинчеткен өртектит барааннар»	№ 6
№ 36 магазин—«Комиссиялаан барааннар»	№ 3
№ 57 магазин—«Тудуг материалдары»	№ 9
№ 1 магазин—«Спорт барааннары»	№ 11
№ 55 магазин—	№ 13
№ 21 магазин—«Аялга»	№ 14
№ 47 магазин	№ 15
№ 27 магазин	№ 16
№ 1 магазин—«Канцеляр барааннары»	№ 18
№ 2 магазин—«Канцеляр барааннары»	№ 20
№ 49 магазин—«Керосин»	№ 21

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлээкчилериниң 2-35-24, 2-23-54, харыысалчалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадэ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр болгаш килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 38.

Солун неделяда 6 катаң үнер.

ва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың №1).

ТС — 01337.